

**Lietuvos Respublikos ministrei pirmininkei Ingai Ruginienei
Lietuvos Respublikos Kultūros ministrei Vaidai Aleknavičienei**

Kopijos:

**J. E. Lietuvos Respublikos Prezidentui Gitanui Nausėdai
Lietuvos Respublikos Seimo nariams
Lietuvos Respublikos Seimo Kultūros komitetui
Žiniasklaidai**

**TAUTOS FORUMO
GRIEŽTAS PROTESTAS
DĖL AUDRIAUS VALOTKOS PERSEKIOJIMO IR IDEOLOGINIO LIETUVIŲ
KALBOS LINGVACIDO
2026 m. kovo 23 d.**

Tautos forumas kategoriškai smerkia naują viešą puolimą ir dar vieną bandymą nutildyti Valstybinės kalbos inspekcijos (VKI) vadovą Audrių Valotką už jo išsakytą poziciją kalbos klausimais. Buvęs kultūros ministras Simonas Kairys jau mėgino susidoroti su A. Valotka už tai, kad šis Lietuvai ištikimas pareigūnas principingai vadovavosi Valstybinės kalbos įstatymo normomis ir nepritarė neteisėtiems vietovardžių užrašams Pietryčių Lietuvoje užsienio valstybės kalba.

Dabartinis viešas konfliktas kilo (arba buvo dirbtinai sukurstytas) Šiaulių romų integracijos centro vadovei Konsuelai Mačiulevičiūtei portale **lrt.lt** pareiškus, esą ją žeidžia Kaune įsikūrusios augalų parduotuvės „Čigono daržas“ pavadinimas.

Svarbu tai, kad per 7 metus nuo parduotuvės įkūrimo šis pavadinimas nieko ir niekada nežeidė. Nepaisant to, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba kažkodėl nusprendė, jog žodis „čigonas“ yra stigmatizuojantis, esą jo būtina atsisakyti. Tuo tarpu VKI viršininkas Audrius Valotka į tai paaiškino, jog, kalbos požiūriu, vartojant šiuos žodžius jokio pažeidimo nėra – galima sakyti ne tik „čigonas“, bet ir „negras“.

Į tokį VKI viršininko išaiškinimą skubiai sureagavo kultūros ministrė Vaida Aleknavičienė, paprašiusi VKI viršininką pateikti pasiaiškinimą ir pareiškusi, jog pirmadienį susitikianti su A. Valotka aptarti šio pasisakymo. Į tai netrukus taip pat sureagavo ideologiškai angažuotos, reikšminga dalimi užsienio fondų lėšomis išlaikomos ir iš esmės politizuotos žmogaus teisių organizacijos (pvz., Lietuvos žmogaus teisių centras), siekiančios šį klausimą perkelti į ideologinio ir politinio vertinimo lygmenį. Šios organizacijos, jau atvirai vykdančios visuomenės ideologinės priežiūros ir kontrolės funkcijas, pareiškė rengiančios kreipimąsi į ministrę pirmininkę Ingą Ruginiene, Seimo Kultūros komiteto pirmininką Kęstutį Vilkauską ir kultūros ministrę Vaidą Aleknavičienę. Jame numatoma prašyti „konkrečiai įvertinti“ VKI viršininko pasisakymus bei imtis represinių veikslių jo atžvilgiu. Kokių veikslių tikimasi, atskleidžia premjerės Ingos Ruginienės patarėjas Ignas Algirdas Dobrovolskas, kuriam tokie pareiškimai atrodo esą „nesuvokiami“, todėl, pasak jo, „inspekcijos viršininkas turėtų įsivertinti, ar gali toliau eiti šias pareigas.“ Šių aplinkybių ir reakcijų į VKI viršininko pasisakymą visuma neabejotinai turi būti suvokiama ir vertinama kaip iš anksto anonsuojamas ketinimas susidoroti su profesionaliu kalbininku ir sąžiningai savo darbą atliekančiu valstybės pareigūnu.

Tautos forumas pažymi, kad ministrės V. Aleknavičienės neadekvati reakcija į A. Valotkos žodžius rodo ne tik moralinę ir politinę nuostatą persekioti asmenį, kuris nuosekliai gina ir sąžiningai vykdo Valstybinį lietuvių kalbos įstatymą, bet ir galimą priešišumą pačiai lietuvių kalbai, kurios valstybinis statusas yra įtvirtintas Konstitucijos 14 straipsnyje. Vis dėlto atrodo labiau tikėtina, kad ministrės V. Aleknavičienės pasiryžimas „paauklėti“ ir „pamokyti“ VKI viršininką kyla ne iš sąmoningai piktybiškų nuostatų Lietuvos valstybės ir lietuvių kalbos bei kultūros atžvilgiu, bet yra labiau sąlygojamas bailaus ideologinio prisitaikėliškumo, kuris buvo skiriamasis LSSR okupacinio režimo administratorių bruožas. Šį buvusį visuotinį serviliškumą kaip pavojingą okupacinės praeities paveldą perėmė daugybė Lietuvos valstybės politikų ir kitų valdžios pareigūnų.

Todėl rekomenduojame ministrei, prieš surengiant pokalbį su VKI viršininku, nuodugniai susipažinti su žodžio „čigonas“ etimologija, jo semantine raida ir šiuolaikinės vartosenos pragmatiniais aspektais, taip pat galimais konotaciniais pokyčiais, atsižvelgiant į galiojančius nediskriminavimo, pagarbos asmens orumui ir lygių galimybių principus.

Pirmiausia, atkreipiame dėmesį, kad žodį „čigonas“ galima laisvai vartoti vien todėl, kad jis yra istoriškai susiformavęs lietuvių kalboje ir turi aiškią kilmę, nes yra atėjęs iš graikų kalbos žodžio *atsiganos* per slavų kalbas, todėl nėra atsitiktinis ar naujai sukurtas terminas (žiūr. ekalba.lt).

Minėtas žodis yra įtrauktas į autoritetingus lietuvių kalbos šaltinius, pavyzdžiui, Didįjį „Lietuvių kalbos žodyną“, kuriame pateikiama jo reikšmė kaip čigonų (romų) tautybės žmogaus, ir tai rodo, kad jis yra norminės kalbos dalis (žiūr. lietuviuzodynas.lt).

Be to, žodyne randama daug bendrašaknių ir išvestinių žodžių, kurie neturi neigiamos reikšmės, todėl lingvistiškai pats žodis nėra savaime neigiamas ar įžeidžiantis. Istorikai šis pavadinimas buvo vartojamas šimtmečiais, nes čigonų (romų) bendruomenė Lietuvoje gyvena nuo XV amžiaus. Šis terminas buvo įprastas bei oficialiai vartotas kasdiniame visuomenės gyvenime ir valstybės dokumentuose. Taip pat kalboje egzistuoja daugybė vedinių ir formų, tokių kaip „čigonė“, „čigonai“, „čigoniškas“, kurie rodo, kad žodis yra visiškai integruotas į kalbos sistemą.

Lietuvių vietovardžių žodynas taip pat patvirtina, kad artimiausios žodžio „čigonas“ formos yra Čigōnas, Čigōnai, Čigōnė, Čigōnės, Čigōno ir Čigōnų. Kartu nurodoma, kad gana artimos, tačiau jau darybinės kilmės formos yra Čigonijà, Čigonỹnė, Čigonýnas, Čigōninė (taip pat Čigoninė), Čigoninis, Čigōniškė (taip pat Čigoniškė), Čigōniškės, Čigōniškis, Čigonýtė, Čigonovkà ir Čigonskà. Šie duomenys rodo, kad aptariamas žodis yra plačiai paplitęs lietuvių vietovardžių sistemoje. Dėl šių priežasčių kalbos, istorijos ir žodynų požiūriu galima vartoti žodį „čigonas“, nes jis yra tradicinis, aprašytas ir lingvistiškai teisėtas terminas (ekalba.lt/lietuvos-vietovardziu-zodynas).

Taigi, siekiant nubausti VKI viršininką už mokslo šaltiniuose įtvirtinto žodžio vartojimą, pirmiausia derėtų kelti klausimą dėl šio žodžio išbraukimo iš lietuvių kalbos žodynų, jo istorinės kilmės paneigimo ir nusistovėjusio vartojimo kalboje uždraudimo. Priešingu atveju VKI viršininkas būtų baudžiamas ne už faktinį pažeidimą, o už tai, kad remdamasis visuotinai žinomais lietuvių kalbos istorijos faktais ir istoriškai susiklosčiusia kalbos praktika, tiesiog konstatuoja, kad šimtmečiais vartotas žodis „čigonas“ yra senas, normalus ir visais atžvilgiais tinkamas vartoti lietuvių kalbos žodis.

Konstatuojame:

Šiaulių romų integracijos centro vadovės Konsuelos Mačiulevičiūtės viešai išsakytos pretenzijos, esą ją žeidžia Kaune įsikūrusios augalų parduotuvės „Čigono daržas“ pavadinimas, yra ne tik atvira paniekos lietuvių tautai ir patyčių iš jos kalbos išraiška. Tai sąmoninga provokacija, kuria siekiama, dangstantis subjektyviais ir savavališkais, iš esmės kaprizingais, šimtmečiais vartojamų žodžių vertinimais, sukurti precedentą ir dingstį drastiškai politinei ir teisinei intervencijai į lietuvių kalbos žodyną bei atverti kelią nuolatiniam orveliškam kalbos ideologiniam gryninimui.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, nurodanti lietuvių kalboje atsisakyti žodžio „čigonas“, uzurpavo jai nepriklausančią teisę spręsti valstybinės lietuvių kalbos tvarkymo ir vartojimo klausimus ir veikia kaip represyvi, buvusios Lietuvos komunistų partijos CK ideologijos skyriaus funkcijas atkartojanti kalbos kontrolės institucija, mėginanti primesti Lietuvos valstybei ir visuomenei ideologines totalitarinės lingvistinės inžinerijos praktikas.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai ir jos ideologinėms politinėms direktyvoms aklaai paklūstančių valdžios institucijų veiksmai mėginant susidoroti su VKI viršininku A. Valotka liudija, kad žūt būt siekiama pradėti ir įteisinti lingvistinės inžinerijos eksperimentus su lietuvių kalba. Mėginimai uždrausti vartoti ir tuo pačiu faktiškai pašalinti iš kalbos joje seniai įsitvirtinusių ir jokių niekinamų konotacijų neturinčius žodžius kaip „čigonas“ ar „negras“ liudija, kad šie eksperimentai savo mastais bei radikalumu toli pranoksta SSSR okupacinio režimo siektas primestas ideologines lietuvių kalbos reglamentavimo normas. Tokie A. Valotkos persekiotojų veiksmai duoda rimtą pagrindą manyti, kad jie gali tapti galutiniu sisteminiu ir tęstiniu lietuvių kalbos ideologinio lingvacido postūmiu.

Pažymime, kad lietuvių kalbos vartoseną negali būti reguliuojama politiniu užsienio valstybių šantažu ar siaurų vidaus ideologinių interesų grupių įtaka. Jei šiandien bus nustatinėjama, kokius žodžius leistina/neleistina vartoti, taps tik laiko klausimu, kada Lietuvos piliečiams bus pradėta nurodinėti, apie ką ir kaip leistina mąstyti. Todėl itin jautri V. Aleknavičienės reakcija į viešojoje erdvėje pasirodžiusius ideologiškai angažuotus ir tendencingus VKI vadovo pasisakymo dėl žodžio „čigonas“ vertinimus sukuria pavojingą precedentą – mėginimą bausti žmogų ne už veiksmus, o už mintis, riboti piliečių saviraiškos laisvę, legalizuoti ideologinę cenzūrą ir įtvirtinti totalitarinius valstybės valdymo ir voliuntaristinės kalbinės inžinerijos principus.

Pabrėžiame, kad žodžiai „negras“ ir „čigonas“ kalbos ir teisės požiūriu yra absoliučiai tinkami ir leistini vartoti, nes jie visada buvo vartojami, užfiksuoti žodynuose ir savaime nėra ir negali būti laikomi nusikaltimu, jei nėra naudojami siekiant įžeisti ar diskriminuoti kitą žmogų.

Taip pat primename pamatinę, ne kartą Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje įtvirtintą nuostatą, jog žodžio laisvė saugo ne tik tai, kas yra priimtina ar patogu, bet ir tai, kas erzina, provokuoja ar žeidžia. Laisvė, galiojanti tik tol, kol niekas nesijaučia nepatogiai, tėra sąlyginė privilegija – tai nėra tikroji žodžio laisvė.

Mums yra akivaizdu, kad kalbos vartojimo klausimai nagrinėjamu atveju yra brutaliai politizuojami, o diskusija jais viešojoje erdvėje įgyja moralinio ir psichologinio smurto A. Valotkos atžvilgiu požymių. Atvira ir pagarbi diskusija yra keičiama dirbtinai kurstomo ideologinio ir propagandinio VKI viršininko puolimo kampanija, kuri iš esmės niekuo nesiskiria nuo analogiškų isteriškų persekiojimo kampanijų, kurias LSSR okupacinio režimo

parankiniai reguliariai vykdavo prieš patriotiškus lituanistus ir kitus lietuvių kalbos gynėjus. Šiuo atveju racionalūs ir dalykiški argumentai užleido vietą viešam ideologiniam spaudimui ir politiniam šantažui. Atsisakyta pačių konstruktyvaus dialogo principų ir net elementariausių bendravimo etiketo taisyklių. Nevyksta joks dialogas – tėra brutalūs bandymai įtvirtinti „vienintelę teisingą“ nuostatą ir primesti lietuvių kalbai „naują“ žodyną bei prievarta įtvirtinti „ideologiškai pažangias“ jos vartojimo normas. Tokia į okupacinio režimo laikus grąžinanti praktika yra kategoriškai nepriimtina ir griežtai atmestina.

Manome, jog tuo atveju, jeigu Kultūros ministrei yra per sunki atsakomybės už lietuvių kalbą ir Lietuvos kultūrą našta, siūlome jai šias pareigas užleisti politiškai tvirtesniam ir brandesniam asmeniui, sugebančiam nepasiduoti lietuvių kalbos nekentėjų ir griovėjų vykdomoms ideologinio ir politinio spaudimo kampanijoms.

ATSIŽVELGDAMAS Į TAI TAUTOS FORUMAS REIKALAUJA:

1. Nedelsiant nutraukti Valstybinės kalbos inspekcijos vadovo Audriaus Valotkos politinį persekiojimą ir sustabdyti prieš jį vykdomą moralinio ir psichologinio terorizavimo kampaniją.
2. Lietuvos Respublikos Seimą patikslinti Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos kompetencijos ribas ir įstatymiškai uždrausti šiai tarnybai nagrinėti ir spręsti ideologinius ir politinius klausimus, susijusius su kalbine ir kultūrine Lietuvos tapatybe bei jos apsauga.
3. Sugriežtinti teisinę atsakomybę už mėginimus Lietuvoje persekioti ir bausti asmenis dėl jų išsakomų nuomonių pamatiniais vertybiniais, tarp jų – kalbos ir kultūros klausimais.

Šiandien sprendžiamas ne valstybės pareigūno, o mūsų demokratinės visuomenės likimas – sprendžiama, ar Lietuva taps laisvo žodžio valstybė, ar galutinai virs šalimi, kur nuomonės matuojamos pagal tai, kas yra leidžiama galvoti ir sakyti. Tautos forumas kviečia visuomenę rinktis laisvę.

Tautos Forumo vardu:

Gaudentas Aukštikalnis
Alina Laučienė
Neringa Paškevičienė
Algimantas Jankauskas
Vilius Adomaitis
Almantas Stankūnas
Eglė Lesniauskienė
Kęstutis Dubnikas
Valentinas Šapalas
Vytautas Radžvilas
Algirdas Židonis

Tautos forumo atstovų vardu pasirašo Almantas Stankūnas